

610 BEDFORD DRIVE
I'm an American

Een eenakter
van
Michaela Ronzoni

Het leven dulden!
In het leven falen!
Het leven overwinnen!
(Franz Werfel)

PERSONEN

Clifford Odets
Franz Werfel

TIJD

Maandag, 25 januari 1943

PLAATS

Het huis van Franz Werfel in Los Angeles,
610 North Bedford Drive

© Copyright Thomas Sessler Verlag – Wien 1997

© Copyright Nederlandse vertaling: Tom Kleijn 1997

VOORSPEL

(De zaal wordt donker. Aan de bar staat Clifford Odets. Hij is een grote man met kortgeknipt haar en een nikkelen bril, die randloos lijkt. Hij draagt een lichtgrijs 35 \$-kostuum met een blauw overhemd van fijne wollen stof, waarvan de kraag zichtbaar versleten is. De extravagante stropdas is het duurste van zijn outfit. Hij schrijft, krabbelt, streept in een notitieblok.

Uit het donker op het toneel komt Franz Werfel op. Als hij het midden van het toneel bereikt, gaat er een spot op hem aan, zonder dat het toneelbeeld uitgelicht wordt. Tegelijkertijd gaat er een spot op Odets aan, zonder dat deze zijn omgeving waarneemt.

Werfel draagt een heel duur krijtstreep pak, waarvan het colbert en de broek er flodderig en verkreukeld uitzien. Uit de borstzak steekt een randloze, ronde bril. Aan een van zijn vingers heeft hij een lelijke, protserige zegelring. In zijn hand heeft hij een schrift met zwarte kافت.)

WERFEL

U heeft de moeite genomen, mijne Dames en Heren, en is hierheen gekomen, om enige bladzijden proza en enige gedichten uit mijn mond te horen. Ik had mij voorgesteld, nu eenvoudig mijn boek open te slaan en te gaan lezen, zoals ik het al meerdere honderden malen sedert vijftientig jaar overal ter wereld heb gedaan.

(Hij slaat het schrift open, pakt zijn bril en staart in het schrift.)

ODETS *(heeft tot nu toe zonder een woord te zeggen geschreven).*

Verdomd, hoe moet ik dat opschrijven?

(Hij imiteert een soort John Wayne-stem, noteert tegelijkertijd.)

“U vraagt mij, waarom ik aan de kant van de onderdrukten sta? Omdat ik het aan den lijve heb ondervonden en O’Haras en olifanten vergeten niet.”

(Hij herhaalt de laatste zin.)

O God!

(Hij slaat een cognac achterover.)

Krijg je hier eigenlijk iets te drinken? Nog een cognac!

WERFEL *(na het voor hem stille ogenblik klapt hij het schrift weer dicht en zet zijn bril af).*

Neemt u me niet kwalijk. Ik kan het niet. Een groot verlangen dwingt mij uw aandacht te vragen voor een persoonlijke beschouwing. Het is immers voor mij zo merkwaardig hier te staan, in deze zaal, en luidop een taal te spreken, die mijn enig en alles is en die mij toch bijna niet meer toebehoort.

ODETS

Eindelijk! Werd ook tijd!

(Slaat die ook achterover.)

Nog een keer hetzelfde.

WERFEL

Nee, ik zal hier niet opnieuw het verdovende oproepen, dat over ons is gekomen en zoveel levens ontworteld heeft. De een draagt het lichter, de ander zwaarder. Al naar gelang vermogen. En men kan van verjaagden en

vervolgden niet verlangen, dat zij de beker der bitterheden onder het afleggen van verklaringen legen.

(Hij kijkt zo ver mogelijk in de gezichten van het publiek.)

ODETS

Bedankt!

(Kiept de cognac naar binnen, legt een dollarbiljet op de bar.)

Is goed.

(Tegen zichzelf, terwijl hij de bar verlaat.)

Geen wonder, dat de Indiërs het leven schuld noemen ... *(Af.)*

WERFEL

Het woord "ellende", Middelhoogduits "enelende", betekent niets anders dan "buitenland".

(Het licht gaat uit, Werfel legt het schrift op een richel in het toneelbeeld en gaat af.)

EERSTE SCENE

(Nauwelijks heeft Werfel het toneel verlaten, of het licht gaat langzaam aan op het toneelbeeld, maar het blijft nog tamelijk donker. Het toneel is leeg.

Het toneel verbeelt een terras voor een bijzonder bescheiden huis bestaande uit één verdieping. In de achtergevel leiden twee deuren het huis in. Tussen de twee deuren staat een tweezitsbank, waarvan de kussens ontbreken. Links daarvan staat een volumineuze stoel zonder kussen en rechts ervan een schommelstoel. Voor de bank staat een kleine, lage tafel. Op de rechterkant van het toneel is een kleine richel in de muur, die als boekenplank dient. Nu ligt de zwarte map erop. Daarachter bevindt zich een derde deur, die voor de opkomsten en afgangen in het huis dient. De weg van het terras gaat naar links. Onder tafel, bank en stoel ligt een soort tapijt. De bodem is terracotta-achtig.

Het is tegen negen uur 's ochtends op een lenteachtige januaridag in Californië. In de stilte van de monotonie klinkt het "Andantino" uit de ouverture van de opera "La Forza del destino". Het licht bereikt bij het "Andante mosso" de feitelijke sterkte van een morgen. Tijdens de laatste maten van de muziek begint de stem van een mannelijke, Amerikaanse nieuwslezer uit de coulissen steeds luider te worden.)

STEM

... condemn in the strongest possible terms this bestial policy of cold-blooded extermination. They declare that such events can only strengthen the resolve of all freedom-loving peoples to overthrow the barbarous Hitlerite tyranny. They reaffirm their solemn resolution to insure that those responsible for these crimes shall not escape retribution, and to press on with the necessary practical measures to this end.

Uit alle bezette landen worden Joden onder de meest vreselijke omstandigheden en op allerwreedste wijze naar Oost-Europa getransporteerd. In Polen, dat het belangrijkste slachthuis van de Nazi's is geworden, worden de door de Duitse indringer ingerichte ghetto's systematisch van Joden ontdaan. Van geen van hen, die weggesleept worden, heeft men ooit meer iets

vernomen. Het aantal slachtoffers van deze bloederige wreedheden belooft vele honderdduizenden volledig onschuldige mannen, vrouwen en kinderen ...

WERFEL (*off*).

Komt u, Odets, laten we buiten gaan werken.

(Hij komt op. Hij draagt hetzelfde pak als in het voorspel, al zit er wel een eivlek op zijn colbert. Drie brillen zitten in de zakken van zijn colbert. Onder zijn arm draagt hij twee kussens voor de bank. Het huis in roepend.)

Laat hem toch ...

(Tegen zichzelf.)

Wat moet je met zo'n vrouw beginnen?

(Odets, die hetzelfde pak draagt als in het voorspel, komt met een kussen voor de stoel en een asbak het toneel op. Hij zoekt vriendelijk kijkend naar een verklaring. De nieuwsberichten zijn afgelopen.)

Nou ja, we moeten niet vergeten, dat ze een oude vrouw is.

ODETS

Maar meent ze dat echt?

(Werfel staart hem aan.)

Wat uw vrouw net zei? Dat de Duitsers de oorlog zullen winnen, omdat zij over discipline beschikken en veel slimmer zijn dan de Amerikanen.

WERFEL

Helaas meent ze alles wat ze hardop zegt, echt ... Almschi. Alleen haar angst, die was nooit ernstig bedoeld.

ODETS

En u, bent u het ook met uw vrouw eens?

WERFEL

Vanzelfsprekend niet.

(Hij legt de kussens op hun plaats.)

Als ooit een Christen de Antichrist tot op de diepste bodem van zijn hart heeft doorzien, dan is het President Roosevelt wel. En hij zal het niet toestaan, dat de gehele wereldbol in handen komt van de moordenaars van de mensheid.

(Odets heeft intussen ontdaan het kussen en de asbak neergezet.)

ODETS

Zeker, de Duitse divisies stampen als ingesloten vee blind door de sneeuw van Stalingrad rond en Rommel rent in Noord-Afrika in ijltempo achteruit. Toch moeten we blijven hopen, dat de onvoorwaardelijke capitulatie van Duitsland niet alleen een Amerikaanse droom is.

WERFEL

Het ergste schijnt voorbij te zijn. Ongetwijfeld zal de Hitlerbende vernietigd worden. Amerika zal geroepen zijn de eeuwige waarden tegen de bliksemoorlog van de Satan zegenrijk te verdedigen.

ODETS

En Hitler hoger dan Haman hangen ...

(Hij kijkt naar het colbert van Werfel.)

Zachtgekookt! Vier minuten!

(Werfel begrijpt hem niet. Odets wijst op de vlek op zijn colbert.)

Uw eitje bij het ontbijt!

WERFEL *(kijkt naar de vlek, glimlacht alsof dat bij het ochtendlijke ontbijtritueel hoort, probeert de vlek zonder succes weg te wrijven).*

Hij vlekt zo gemakkelijk ... die Werfel.

ODETS *(pakt een zilveren sigarettenkoker uit zijn zak, haalt er een filterloze sigaret uit voor zichzelf, houdt de sigarettenkoker Werfel voor).*

Wilt u?

WERFEL

Nicotine is een ramp ... dank u.

(Hij pakt er drie sigaretten uit en stopt er twee in zijn zak. Maar hij kijkt voorzichtigheidshalve in de richting van de deur, om er zeker van te zijn, dat hij niet betrappt wordt.)

De dokter heeft het me verboden en mijn vrouw vertegenwoordigt hem waardig, wanneer hij er niet is ...

(Odets geeft hem vuur.)

ODETS

U heeft een hartaanval gehad, niet waar?

WERFEL

Vier maanden geleden. Met mijn gezondheid gaat het nog altijd tamelijk beroerd.

(Rookt.)

Ik lig in het kraambed van de dood.

(Odets kijkt hem vragend aan.)

Maar weest u gerust. Niemand weet, hoe lang de bevalling gaat duren.

(Met welbehagen blaast hij rook uit, hij kijkt de rook na. Het lukt Werfel regelmatig bij het roken de as over zijn colbert, broek en kussen te strooien. Tegen Odets.)

Wie heeft u daarvan verteld?

ODETS

Lawrence Langner van het Theatre Guild.

WERFEL

Uw opdrachtgever.

ODETS

Bij wijze van spreken.

WERFEL

Wat verwachten de heren van het Theatre Guild van u? Ik ben ervan overtuigd, dat men u met een uiterst helder omlijnde opdracht hierheen heeft gestuurd.

ODETS

Dat is zo.

WERFEL

En?!

ODETS

U weet toch, waarom het gaat. Uw “Jacobovsky” dient geheel gereviseerd te worden.

WERFEL

En wat heeft men in zijn hoofd?

ODETS

Een Amerikaans-Joods Cinderella-succesverhaal.

WERFEL

Aha! En verder?

ODETS

Neemt u me niet kwalijk, Meneer Werfel. Heeft u niet zelf het stuk aan het Theatre Guild toevertrouwd?

WERFEL

Zou ik een andere keus hebben gehad? Zonder het Theatre Guild zijn de opvoeringsmogelijkheden op Broadway nihil. Een vernederende toestand ...

ODETS

Waarom zou het met u beter gaan dan met ons?

WERFEL

En u moet mij helpen om van een Europese ui een Amerikaanse roos te maken?

ODETS

Nadat u Sam Behrman heeft afgewezen ...

(Bij het noemen van de naam Behrman heeft Werfel zijn gezicht in een verachtelijke plooi getrokken.)

WERFEL

Met goede redenen. In “Koningin Christine” wordt de zwakheid van zijn dialogen alleen maar door de schoonheid van Greta Garbo verdoezeld ... wat vindt u van hem?

ODETS

Van Sam? We zijn allebei kettingrokers! En van mij wordt er tenminste verteld, dat ik de meest getalenteerde jonge auteur op de huidige markt ben.

WERFEL

Als u zo getalenteerd bent, zoals men zegt, waarom wijdt u uw tijd niet aan eigen stukken?

ODETS

Wat ik wil, is de kans weer op first base te komen. De laatste tijd heb ik mezelf in ieder geval op een zeer matige neiging tot zucht naar succes betrappt en dat verdraagt zich niet met creatief schrijven.

WERFEL

Successen hebben het naturel van katten. Ze komen niet, wanneer je ze lokt en ze willen onverdiend zijn ... Afgezien van uw naam weet ik niet heel veel over u, Meneer Odets.

(Hij spreekt de O kort uit.)

ODETS *(hem verbeterend).*

“Oudets” ... “Oudets” is de correcte uitspraak.

WERFEL

Vergeeft u mij mijn imitatie-Engels. Maar waarom beheerst u zo goed de Duitse taal, als ik vragen mag?

ODETS

Mijn moeder ... en mijn vrouw.

(De gevoeligheid van Werfel ontgaat het niet dat zijn vrouw niet het lievelingsthema van Odets is. Hij bekijkt hem, terwijl hij onzeker kucht.)

Eigenlijk is Duits mijn moedertaal. Mijn moeder heeft altijd geweigerd thuis Engels te spreken.

WERFEL

Waar komt uw moeder vandaan?

ODETS

Wenen. Maar ze is zeven jaar geleden gestorven. Mijn succes heeft haar gedood. Kort voor haar dood liet ik haar mijn foto in de krant zien. Ze glimlachte en zei: “Dat is goed.” Het was het laatste, dat ze tegen me heeft gezegd.

WERFEL

Langner zei, dat men u de poëet van de Joodse middenklasse noemt.

ODETS

Ja! Wat dat dan ook moge beduiden ... Men heeft mij altijd voor linkse tendensen gewaarschuwd ... Menigeen houdt mijn stukken voor slecht proletarisch marxisme. Maar wat wil dat dan zeggen?

WERFEL

Waarover schrijft u?

OSETS

Over de strijd, hoe het leven door omstandigheden vernietigd wordt, door valse waarden enzovoort.

WERFEL

U schrijft propaganda.

OSETS

Ik roep het publiek op mee te gaan.

WERFEL

Dat is propaganda.

OSETS

Wat wilt U? Alle stukken zijn in principe propaganda van de een of andere soort. Laten we eerlijk zijn: alle artistieke aspiraties van Homerus tot Maurice Chevalier hebben maar een doel, willekeurige levenswijsheden aan de man te brengen.

WERFEL

Bent u communist?

OSETS

Voor het feit, dat u alleen maar mijn naam kent, bent u goed geïnformeerd ...

WERFEL

Ik bedoel uw lidmaatschap van de communistische partij ...

(Odets trekt een wenkbrauw op.)

Lawrence Langner vermeldde het terloops ...

OSETS

Zo?! Ik moet u teleurstellen, het heeft niets te betekenen ... na zes maanden heb ik de vereniging weer verlaten. Ik heb snel bemerkt, dat mijn marxisme niet veel meer was dan een hulpeloze reactie op het algemene gebrek aan richting in onze maatschappij.

WERFEL

We waren allemaal wat verward ... Misschien stelt het u gerust, dat ik ook ooit aan de wereldrevolutie door het bolsjewisme heb geloofd.

OSETS

Toch was ik het hoofdpersonage in de zogenaamde linkse beweging in het theater, maar ik ben liberaal, geen communist.

WERFEL *(slaat geen acht op Odets).*

Ondertussen weet ik in ieder geval, dat communisme en nationaal-socialisme de primitieve stadia van de overwinning op het 'Ich' zijn. Surrogaat-religie.

OSETS

Sorry, dat gaat me boven de pet ... Ik interesseer me voor de noodsituatie van de massa's, ook al zou ik graag in zo'n aardig huis wonen en graag dollarbiljetten met vele nullen in mijn zak hebben.

WERFEL

Een wanhopige idealist dus?

OSETS

Wat moet dit worden? Een bespreking van een toneelstuk of een verhoor?
(*Door Werfel nog altijd niet uitgenodigd om te gaan zitten.*)
Of een staande receptie?

WERFEL

Ik zou alleen graag willen weten, met wie ik van doen heb ... Wilt u niet gaan zitten?

OSETS

Graag ...
(*Werfel biedt hem een plaats aan.*)
Dank u! Hindert het u, dat ik ... dat ik links ben.

WERFEL

Mij hindert het, omdat u daarmee een geestelijke vergissing begaat.

OSETS (*brutaal met arrogantie*).

Werkelijk?

WERFEL

De marxistische leer is ongetwijfeld vals en verkeerd.

OSETS

En waardoor bent u daar zo zeker van?

WERFEL

Communisme en nationalisme zijn antirelieuze vormen van geloof. Het zijn afgoden. Zoals overigens ook het zionisme.

OSETS

En u kent een beter ideaal dan het zionisme?

WERFEL

Spijtig genoeg copiëerden de zionisten in het begin de anachronistische fouten van het nationalisme. De Joden geloofden te moeten bewijzen, dat ook zij hetzelfde kunnen, wat ze in andere volkeren zo uitgelachen en veracht hebben.

OSETS

In elk geval gaan ze omwille van een idee naar Palestina ...